

Literatuurlijst

Vrouwen in de Middeleeuwen

December 2007

Documentatiecentrum, Bibliotheek en Archief voor Gelijke Kansen,
Feminisme en Vrouwenstudies

Koningsstraat 136, 1000 Brussel

Tel. 02/209.34.10

Fax. 02/209.34.11

<http://www.rosadoc.be>
info@rosadoc.be

INHOUD

RELIGIE/MYSTIEK/SPIRITUALITEIT	4
BEGIJNEN	6
STATUS VAN DE VROUW/	7
RECHTSPOSITIE	7
POLITIEK	9
CULTUUR	10
ADEL/VORSTENHUIZEN	12
NASLAGWERKEN/OVERZICHTSWERKEN	13

Vrouwen in de Middeleeuwen

Wanneer wij aan de middeleeuwen denken zijn het vooral de stereotiepe denkbeelden die de toon zetten. De middeleeuwse maatschappij was een starre samenleving waarin ieder zijn vaste plaats had en waar de vrouw een ondergeschikte en passieve rol werd toebedeeld. Grotendeels waar, maar toch niet het volledige beeld .

De middeleeuwen werden weliswaar gedomineerd door mannen , maar toch slaagden ook vrouwen erin om een meer actieve rol te spelen. Zo speelden de adellijke vrouwen een actievere rol dan het beeld in de hoofse lyriek laat vermoeden. Zij stonden niet alleen aan het hoofd van hun huishouden, maar namen ook het toezicht en beheer van hun landgoederen voor hun rekening.

In de 12^e eeuw zien we een opbloei van vrouwelijke religiositeit, door de begijnenbeweging op gang gebracht. Abdissen en mystica genieten een hoog aanzien . De opkomst van de steden met zijn eerste industrieën zorgde ervoor dat sommige vrouwen een graantje konden meepikken van deze economische activiteiten. Weliswaar altijd onder de voogdij van haar man of als weduwe

Maar in de late middeleeuwen verslechtert de positie van vrouwen. Zij werden steeds meer uitgesloten van publieke functies en in de economie konden zij zich steeds moeilijker als zelfstandige ondernemer handhaven.

In dezeliteratuurlijst komen al deze thema's aan bod en nog veel meer. Een duizendjarige geschiedenis valt nu eenmaal niet samen te vatten in een paar alinea's. Bij de selectie van de boeken is de voorkeur gegaan naar de meest recente werken , maar relevante oudere werken zijn ook opgenomen. Bij elk boek is een classificatienummer vermeld, dit nummer komt overeen met de vindplaats in onze bibliotheek. Tijdschriftartikels zijn in deze lijst niet opgenomen, maar kunnen in onze databank op de website www.rosadoc.be opgezocht worden.

Samenstelling: Carine Tavernier

Bot Peter**Dochters van Debora: het profetisch optreden van vrouwen in de middeleeuwse kerk**

Kampen: Kok Agora; Kapellen: Pelckmans, 1994.
– 166 p.
ISBN 90-289-2063-3

In 'Dochters van Debora' schetst de mediëvist Peter Bot de profetische activiteiten van vrouwen in de middeleeuwen tegen de achtergrond van kerk-historische ontwikkelingen. Er wordt stilgestaan bij het werk en de betekenis van onder andere Hadewych, Jutta van Hoi, Hildegard van Bingen, Mechtild van Maagdeburg en Margaretha Porete. Thema's die verder aan de orde komen zijn onder meer de rol van de clerus in de middeleeuwse kerk, de toenmalige theologie, spiritualiteit en liefdesmystiek, lichamelijke en erotiek.

kerk/liefde/mystiek/theologie/spiritualiteit/profetesessen/middeleeuwen
FII m/0277

Deploige Jeroen**In nomine femineo indocta: kennisprofiel en ideologie van Hildegard van Bingen (1098-1179)**

Hilversum: Verloren, 1998. – 224 p.

Via een kritische analyse van 'Scivias', de eerste grote visioenenbundel van Hildegard van Bingen, onderzoekt de auteur zowel de literaire en culturele bagage als de ideologische denkbeelden van hun opsteller. De auteur bekijkt Hildegards verhouding tot de intellectuele elite van haar tijd en haar mogelijkheden tot kennisverwerving binnen een monastieke context. Tenslotte wordt onderzocht in welke mate Van Bingen, die geen klassieke opleiding had genoten zoals haar mannelijke collega-auteurs, de vrijheid had om religieuze en morele thema's en wetenschappelijke inzichten te benaderen en uit te drukken.

mystiek/spiritualiteit/literatuur/cultuur/Van Bingen Hildegard/middeleeuwen
FII h/0191

Dresen Grietje**Onschuldphantasieën: offerzin en heilsv verlangens in feminisme en mystiek**

Nijmegen: Sun, 1990. – 335 p.
ISBN 90-6168-325-4

Aan de hand van de geschriften van Alijt Bake, een non in het klooster Galilea te Gent, krijgen we een inzicht in de denkwereld van de mystiek. Het klooster situeert zich binnen de Moderne Devotie, een religieuze hervormingsbeweging, waar het religieuze denken in het teken van het lijden van Christus stond. Voor Alijt Bake is dat lijden de weg naar de mystieke vereniging met het goddelijk Wezen. Een leven van onthechting en lijden is het middel hiertoe.

mystiek/religie/middeleeuwen
FII h/0077

Giles Mary E. (ed.)**Women in the Inquisition: Spain and the New World**

Baltimore: The John Hopkins University Press, 1999. – 402 p.
ISBN 0-8018-5931-X

In Spanje was de Inquisitie reeds rond 1232 actief in het koninkrijk Aragon, vooral gericht tegen de Katharen. Het is wachten tot de 15^e eeuw tot wanneer de Inquisitie zich ten volle ontplooid en praktisch over heel Spanje rechtbanken opricht. De tribunaalenvolgden in de eerste drie decennia van haar bestaan vooral bekeerde joden, maar later kwamen daar ook alle religieuze bewegingen bij die als ketters werden beschouwd door de katholieke kerk. Uit de procesverslagen van de verhoren, dikwijls afgenomen onder foltering, krijgen wij een beeld van wat deze vrouwen allemaal ten laste werd gelegd.

katholicisme/ketterbewegingen/fundamentalisme/Inquisitie/middeleeuwen/Spainje/Mexico
FII m/0377

Hoving Jan (red.)**Hildegard Van Bingen: spiegel van hemelse geheimen**

Baarn: Ten Have, 1998. – 155 p.
ISBN 90-2594766-2

Hildegard van Bingen was zienares, dichteres, geleerde, inspirator van miniaturen, componist, abdis, kloosterbouwer. Geen man of vrouw uit de middeleeuwen heeft zo'n veelzijdig werk nagelaten. Ze heeft tal van werken geschreven over haar visioenen, over hoe de mens dient te leven, over de natuur en over geneeskunde. Wat haar vooral bezighield en inspireerde was het mysterie van de schepping: de strijd tussen goed en kwaad en het leven van de mens op weg naar zijn uiteindelijke bestemming. Dit boek bevat bijdragen

van verschillende auteurs die deel uitmaken van een studiegroep die uiteenlopende aspecten van Hildegards werk onderzoekt.

mystiek/spiritualiteit/Van Bingen Hildegard/middeleeuwen
T/0518

Lerner Gerda

The creation of feminist consciousness: from the middle ages to eighteen-seventy

New York; Oxford: Oxford University Press, 1993.
– 395 p.

De eeuwenlange achterstelling van vrouwen op het gebied van onderwijs en de marginalisering van hun aandeel in het intellectuele leven van de westerse beschaving, zorgde ervoor dat vrouwen geen groepsgevoel ontwikkelden en er ook geen continuïteit in de opbouw van kennis was. Telkens weer moesten vrouwen die intellectueel iets wilden betekenen opboksen tegen het van generatie tot overgeleverde idee van de aangeboren inferioriteit van de vrouw. In dit boek komen een aantal vrouwen aan het woord die erin slaagden hun eigen stem te laten weerklinken in een patriarchale maatschappij.

mystiek/geleerde vrouwen/heilige teksten/onderwijs/middeleeuwen
FI m/0259

Lindijer Tony

De Vita van Hildegard

Hilversum: Verloren, 2000. – 192 p.
ISBN 90-6550-610-1

Veel van wat wij over het leven van de middeleeuwse abdis, profetes en mystica Hildegard van Bingen weten, gaat terug op de Vita Sanctae Hildegardis, een document dat vlak na haar dood tot stand is gekomen. Deze eerste 'biografie' waarin zowel Hildegard zelf als drie verschillende hagiografen aan het woord zijn, is nu voor het eerst in het Nederlands vertaald en van een inleiding voorzien. In de inleiding beschrijft Tony Lindijer leven en werk van Hildegard, haar plaats in de geschiedenis van het denken en de mystiek, en de gecompliceerde ontstaansgeschiedenis van de Vita. Tot slot schetst zij aan de hand van passages uit de Vita Hildegards persoonlijke en spirituele weg.

mystiek/abdissen/profetessen/Van Bingen Hildegard/middeleeuwen/biografie
T/0624

Mews Constant J. (ed.)

Listen, daughter: the Speculum Virginum and the formation of religious women in the Middle Ages

Basingstoke: Palgrave, 2001. – 306 p.
ISBN 0-312-24008-2

Van de religieuze vrouwen uit de 12^e eeuw is Hildegard van Bingen wellicht de meest gekende, maar niet de enige. De 12^e eeuw was een periode waarin vrouwen meer en meer deelnamen aan het religieuze leven. De titel van het boek is de beginzin van een psalm waarin vrouwen werden opgeroepen hun wereldse bestaan in te ruilen voor een leven van gebed en contemplatie. De tekst van het 'Speculum Virginum', speelde een belangrijke rol bij de identiteitsvorming van religieuze vrouwen in de periode van de 12^e eeuw tot de 16^e eeuw. De tekst was geschreven als een soort handleiding voor de religieuze vrouw. De aanleiding was het nieuwe gegeven dat er overall religieuze vrouwengemeenschappen ontstonden en dat veel vroegere regels zich vooral naar mannelijke religieuzen richtte.

religieuzen/religieuze gemeenschappen/theologie/middeleeuwen
FI h/0048

Pernoud Régine

Hildegard van Bingen

Baarn: de Prom, 1996. – 179 p.
ISBN 90-6801-487-0

Hildegard van Bingen, geboren in 1098, nam op haar vijftiende de kloostersluier aan in het benedictinessenklooster van Disibodenberg. Op haar veertigste werd zij abdis van datzelfde klooster, om korte tijd later een nieuwe abdij te stichten in de omgeving van Bingen aan de Rijn. Mediëviste Régine Pernoud belicht in deze biografie de veelzijdigheid van het leven en de persoonlijkheid van Hildegard van Bingen. Vandaag blijft Hildegard vooral bekend als een kosmische zienares die haar visioenen nauwkeurig op schrift stelde. Naast haar visionaire werken schreef Hildegard verhandelingen over de natuurwetenschappen en de geneeskunde, en was zij de auteur van een omvangrijk dichterlijk en muzikaal oeuvre.

abdissen/mystiek/Van Bingen Hildegard/middeleeuwen/biografie
T/0470

Riedel Ingrid

Hildegard van Bingen: profetes van de kosmische wijsheid

Baarn: Ten Have, 1996. – 200 p.
ISBN 90-259-4662-3

Hildegard, een buitengewone kloosterlinge uit Bingen uit de twaalfde eeuw, fascineert iedereen die zich met spiritualiteit en met religieuze ervaringen bezighoudt. Ook voor mensen die in middeleeuwse muziek en schilderkunst, natuurgeneeskunde en edelstenen geïnteresseerd zijn, is Hildegard van Bingen een interessant figuur. Op al deze terreinen kende deze vrouw, die pausen en bisschoppen, keizers en koningen adviseerde, een ongewoon creatief talent. Ingrid Riedel legt de bron van deze creativiteit bloot: de visioenen en stemmen die Hildegard al van jongs af aan haar hele leven begeleiden. Haar visioenen hebben tot op de dag van vandaag het karakter van een religieuze openbaring over de kosmos, over de plaats van de mens in het geheel van de schepping.

mystiek/profetesessen/Van Bingen Hildegard/middeleeuwen
T/0464

Van Dijk Mathilda

Een rij van spiegels: de Heilige Barbara van Nicomedia als voorbeeld voor vrouwelijke religieuzen

Hilversum: Verloren, 2000. – 285 p.
ISBN 90-6550-615-2

Heiligenlevens worden van oudsher vaak gebruikt als vormingsmiddel voor religieuzen. Maar waarom? Veel van deze levensbeschrijvingen lijken weinig aanknopingspunten te bieden voor navolging. Hoe werkten heiligenlevens eigenlijk als vormingsmiddel? Wat konden religieuzen er uit leren? Om hierop een antwoord te krijgen is de auteur in de archieven van 15^e eeuwse vrouwenconventen gedoken. Zij ging na hoe het levensverhaal van de martelares Barbara van Nicomedia in deze conventen werd opgetekend en gebruikt in de religieuze vorming.

heiligen/religieuzen/religieuze gemeenschappen/15^e eeuw/
Nederland
FI h/0042

Van Paassen D.

Op zoek naar vrouwen in ketterij en sekte: een bronnenonderzoek

Kampen: Kok, 1993. – 164 p.

De overtuiging dat vrouwen een belangrijke rol zouden hebben gespeeld in sekten of ketterij is sinds de oudheid in allerlei verhalen overgeleverd. Vrouwen zouden een betere sociale status en toegang tot leidinggevende posities hebben in ketterbewegingen. Is dit ook zo? In dit boek wordt via bronnenonderzoek naar de juistheid van deze overtuiging gezocht. Zo meent de kerkhistorica Eleanor Mc Laughlin dat de rol van

de vrouwen in ketterse bewegingen wel eens overdreven zou kunnen zijn, vanuit de traditionele kerkelijke overtuiging dat vrouwen nu eenmaal vatbaarder zouden zijn voor 'dwaling' dan mannen. Komen hier onder meer aan bod: de rol van de vrouw in de gnostische groeperingen en bij de Katharen. Ook het leven van Margarethe Porete, een begijn die als ketter in 1310 in Parijs werd verbrand, wordt beschreven.

mystiek/heilige teksten/historisch/ketterbewegingen/religieuze bewegingen/Porete Margaretha/Van Schurman Anna Maria
FII m/0263

BEGIJNEN

De Cant Geneviève (e.a.)

Un monde de femmes independantes: du XIle siècle à nos jours: les Béguinages flamands

Riverside: The Hervé van Caloen Foundation, 2003.
– 160 p.
ISBN 0-9727718-1-6

Het leven van begijnen fascineert nog velen vandaag. Voor vrouwen in de middeleeuwen waren er maar twee opties het huwelijk of het kloosterleven. De begijnen kozen voor een alternatieve manier van leven los van het kloosterleven maar toch religieus, zij legden ook geen eeuwige geloften af zodat in principe een huwelijk nog mogelijk was. Zij leefden een onafhankelijk bestaan dat uit bidden en werken bestond. De eerste begijnenbeweging situeert zich aan het einde van de 12^e eeuw. Sommige onder hen kozen voor een zwerfend en bedelend bestaan, maar veruit de meesten besloten om samen te leven en stichten begijnhoven.

begijnen/België/Vlaanderen/historisch
FII m/0070

Simons Walter

Cities of ladies: beguine communities in the Medieval Low Countries, 1200-1565

Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2001. – 335 p.
ISBN 0-8122-3604-1

In deze publicatie wordt de geschiedenis van de begijnenbeweging geschetst. De begijnen leefden een religieus leven, deden aan liefdadigheid en voorzagen, via arbeid, in eigen levensonderhoud. Deze zelfstandige vrouwen die werkten voor de kost, vooral in de beginnende textielnijverheid, werden aanvankelijk verwelkomd als goedkope arbeidskracht. De situatie

veranderde door de economische crisis in de 14^e eeuw, waardoor ze meer en meer beperkingen op arbeidsvlak opgelegd kregen. Ook op religieus vlak veranderde er veel in de loop van de eeuwen. De kerkelijke autoriteiten hadden altijd al met argusogen naar de religieuze expressie van deze beweging gekeken. Sommige aspecten van de begijnenmystiek werden als ketters beschouwd. Enkele begijnen waaronder Margarete Porete zijn hiervoor veroordeeld en op de brandstapel gestorven. Uiteindelijk door economische omstandigheden gedwongen en om aan verdere vervolging te ontkomen, plaatsten de begijnhoven zich onder supervisie van bestaande kloosterorden.

religieuze vrouwenbeweging/religieuze gemeenschappen/begijnen/
middeleeuwen
FI m/0073

Triest Monika

Het besloten hof: begijnen in de Zuidelijke Nederlanden

Leuven: Van Halewyck, 1998. – 256 p.
ISBN 90-5617-123-2

Waren begijnen vrome kwezels of waren zij de eerste feministen? Monika Triest gaat in 'Het besloten hof' op zoek naar de geschiedenis en de leefwereld van de echte begijnen. Hoe is de begijnenbeweging ontstaan en hoe heeft ze zich georganiseerd? Welke relaties onderhielden de begijnen met de wereldlijke en de geestelijke overheid? Hoe zag hun dagelijks leven eruit? Dit boek wil geen grondige historische analyse maken - daarvoor is nog te weinig archiefwerk verricht - maar een algemene inleiding bieden op leven en werk van de begijnen in de Zuidelijke Nederlanden.

begijnen/religieuze gemeenschappen/religieuze vrouwenbeweging/
historisch/België
FII m/0357

Vandenbroeck Paul (e.a.)

Hooglied: de beeldwereld van religieuze vrouwen in de Zuidelijke Nederlanden vanaf de 13^e eeuw

Brussel: Paleis voor schone kunsten; [s.l.]: Snoeck-Ducaju, 1994. – 311 p.

In deze tentoonstellingscatalogus worden de kunsttellingen van religieuzen en begijnen voor het voetlicht gehaald. Door de kunstwetenschap is er nooit veel aandacht aan besteed, ze beschouwden het als maar tweederangs devotiekunst. De vrouwen in deze religieuze gemeenschappen hadden een relatieve vrijheid t.a.v. de kerkelijke hiërarchie. Uit archieven blijkt dat deze vrijheid voor strubbelingen zorgde met de reli-

gieuze overheid. De vrouwen beleefden hun geloofsovertuiging op hun manier en gaven daar zowel in geschrift als in beeld uiting van. Naast de vele prachtige foto's, wordt ook de ontstaansgeschiedenis van deze religieuze vrouwenbeweging geschetst.

begijnen/godsbeeld/mystiek/religieuze vrouwenbeweging/historisch/tentoonstellingscatalogus
V3/0088

STATUS VAN DE VROUW/ RECHTSPOSITIE

Bot Peter

Tussen verering en verachting: de rol van de vrouw in de middeleeuwse samenleving 500-1500

Kampen: Kok Agora, 1990. – 286 p.

'Tussen verering en verachting' bevat vele boeiende episodens uit de duizendjarige 'vrouwengeschiedenis'. In tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt was de rol van vrouwen in de middeleeuwen niet altijd een tweederangsrol. De verhalen in dit boek zijn meer dan eens in strijd met dat stereotiepe beeld. Het zijn niet alleen de vrouwen uit de aristocratie maar ook volkswomen die aan bod komen. Vrouwen van de stad en van het platteland die veelal anoniem zijn gebleven. Zij worden opgevoerd als deelhebbend aan de samenleving, als werkend voor de kost, als huwelijkskandidaat, als echtgenote en moeder, als non en begijn, en tenslotte als opstandelingen tegen ongelijkheid en achterstelling.

huwelijk/kerk/religieuze gemeenschappen/spiritualiteit/vrouwengeschiedenis/middeleeuwen
FI m/0061

Carlson Cindy L., Weisl Angela Jane (eds.)

Constructions of widowhood and virginity in the middle ages

Basingstoke: MacMillan, 1999. – 270 p.
ISBN 0-333-74912-X

Doorheen de middeleeuwen werden vrouwen, als nazaten van Eva, geassocieerd met hun lichaam. Zij werden als lichamelijk, zinnelijk en gevaarlijk beschouwd. Alleen door voldoende vroomheid en kuisheid kon zij haar lagere status overschrijden. Afzweren van de wereld van de seksualiteit kon haar status verhogen. Maagden en weduwen stonden dan ook in hoger aanzien dan gehuwde vrouwen in de middeleeuwen. De status van maagd of weduwe gaf hen een zekere au-

tonomie en keuzevrijheid. In dit boek wordt via tekst-analyse bekeken hoe de idealen van weduwschap en maagdelijkheid in de literatuur vorm krijgen.

Weduwen/maagdelijkheid/christendom/middeleeuwen
FII m/0408

Danneel Marianne

Weduwen en wezen in het laat-middeleeuwse Gent

Leuven; Apeldoorn: Garant, 1995. – 438 p.
ISBN 90-5350-458-3

Normaal gezien leveren de middeleeuwse bronnen veelal informatie op over de mannen in de samenleving en komt men weinig of niets te weten over de vrouwen. Over de status van de ongehuwde of de gehuwde vrouw zijn er slechts indirecte gegevens beschikbaar. Er is echter één burgerlijke staat, namelijk het weduwschap, waarover de bronnen wel expliciet zijn. Meer nog, het is zelf zo dat over het weduwschap, althans in de late middeleeuwen, er relatief meer informatie beschikbaar is dan over mannen. Naast de juridische aspecten wordt de situatie van de weduwe ook in breder familieverband geschetst.

Weduwen/kinderen/voogdij/middeleeuwen/België
FII m/0331

Dupont Guy

Maagdenverleidsters, hoeren en speculanten: prostitutie in Brugge tijdens de Bourgondische periode (1385-1515)

Brugge: Uitgeverij Marc Van de Wiele, 1996. – 243 p.
ISBN 90-6966-111-X

In Brugge werd , in tegenstelling tot andere middeleeuwse steden in Italië en Zuid-Frankrijk, de prostitutie in de 14^e en 15^e eeuw nooit geïnstitutionaliseerd. In plaats van beperkt en gecontroleerd door de overheid in stadsbordelen had je in Brugge het fenomeen van de 'vrije prostitutie'. De overheid voerde een gedoogbeleid dat de prostituees rechtszekerheid en bepaalde sociale vrijheden garandeerde. De enige overheidscontrole op de stedelijke prostitutie bestond in de fiscalisering van de uitbating en eigendom van bordelen en badhuizen.

prostitutie/middeleeuwen/België
FII m/0328

Ko Dorothy, Haboush JaHyun Kim, Piggott Joan R. (eds.)

Women and confucian cultures in premodern China, Korea, and Japan

Berkeley: University of California Press, 2003. – 337 p.
ISBN 0-520-23138-4

Aziatische vrouwen worden nog al te dikwijls voorgesteld als slachtoffers van traditie en een patriarchale maatschappij gebaseerd op confuciaanse leerstellingen. De auteurs willen dit beeld corrigeren en proberen de kansen en beperkingen die vrouwen in de periode van de 7^e tot de 19^e eeuw hadden te belichten. Geprobeerd wordt om zoveel mogelijk een beeld te krijgen van het dagelijks leven van deze vrouwen. Vele vrouwen zijn eerder gekend via hun verwantschapsband dan onder hun eigen naam, ze zijn echtgenote van , dochter of weduwe van. Andere zijn gekend doordat zij formeel of informeel macht hadden, zoals een aantal vrouwelijke heersers in Japan of koninginnen en prinsessen in Korea.

sekserollen/gender/emancipatie/patriarchaat/onderwijs/China/Korea/Japan/historisch
FI m/0132

Howell Martha C.

The marriage exchange: property, social place, and gender in cities of the Low Countries, 1300-1550

Chicago: The University of Chicago Press, 1998. – 278 p.
ISBN 0-226-35516-0

Het huwelijksgoederenrecht als kruispunt waar het rechtssysteem, visies op eigendomsrecht, familie en sekse samenvallen, is zowat de rode draad in deze publicatie. De auteur neemt ons mee naar het Douai van de 15^e eeuw. Aan de hand van de rechtszaak tegen de weduwe Franchoise Rohard wordt de evolutie in het huwelijksgoederenrecht en het erfenisrecht duidelijk geschetst.

huwelijksrecht/erfrecht/eigendomsrecht/middeleeuwen
FII m/0505

Mitchell Linda E. (ed.)

Women in medieval western European culture

New York: Garland Publishing, 1999. – 408 p.
ISBN 0-8153-2461-8

In dit boek wordt de rol en juridische status van vrouwen in de middeleeuwse maatschappij toegelicht. Vrouwen van alle sociale klassen en van verschillende geografische gebieden komen aan bod. Zo wordt de positie van een adellijke vrouw beschreven aan de hand van haar status in haar familie, eerst als dochter dan als echtgenote, moeder en tenslotte als weduwe. Maar ook het leven van plattelandsvrouwen en de vrouwen in de steden krijgen aandacht. Voor deze laatste was het aangaan van een huwelijk belangrijk, zij kregen dan meestal het eigendomsrecht over een derde van de bezittingen van de man. Voor de armere vrouwen was er een systeem van schenkingen voorzien. Verder werd de joodse en islamitische vrouw in de middeleeuwen niet vergeten.

wetgeving/politiek/arbeid/literatuur/kunsten/ Christendom/middeleeuwen/Europa
FI m/0378

Shahar Shulamith

Tussen ideaal en werkelijkheid: vrouwen in de middeleeuwse wereld

Houten: De Haan, [s.a.]. – 315 p.
ISBN 90 228 3068

Welke positie had een vrouw in de West-Europa in de middeleeuwen? Welke mogelijkheden had zij en met welke beperkingen moest zij leven? Op basis van bronnen uit Nederland, België, Frankrijk, Engeland, Duitsland, Italië en Spanje beschrijft de auteur het dagelijks leven van vrouwen uit alle klassen van de bevolking, zoals nonnen, getrouwde vrouwen, boerinnen, vrouwen uit adellijke kring en burgerij. Dit boek geeft met zijn vele voorbeelden een goed beeld van de positie en status van de middeleeuwse vrouw.

adel/arbeid/heksen/plattelandsvrouwen/rechtspositie/religieuzen/steden/middeleeuwen
FI m/0253

Skinner Patricia

Women in mediaval Italian society 500-1200

ISBN 0-582-27368-4

Als je al van de 'donkere middeleeuwen' kan spreken, geldt dit zeker voor vrouwen en nog meer voor de geschiedschrijving over vrouwen. Deze publicatie wil wat meer licht laten schijnen over deze toch wel turbulente Italiaanse middeleeuwen. In de hier beschreven periode is Italië een politiek en sociaal lappendeken. Dit is een belangrijk gegeven bij het bestuderen van de status van vrouwen. Voor de historici betekent dit niet alleen een geografische verspreiding van hun bronnen, maar ook een verschil in aanbod van documentatie.

Zo is de situatie van vrouwen in het zuiden van Italië minder goed gedocumenteerd dan deze van vrouwen in het noorden. De auteur stelt dat niet alleen sekse maar ook sociale klasse, religie en etnische afkomst mee in overweging moeten genomen worden bij het bestuderen van vrouwengeschiedenis.

politiek/eigendomsrecht/wetgeving/kerk/middeleeuwen/Italië
FI m/0087

POLITIEK

Beaune Colette

Jeanne d'Arc

Paris: Perrin, 2004. – 475 p.
ISBN 2-262-01705-0

Jeanne d'Arc roept eeuwen na haar dood nog altijd vragen op. Haar verschijnen op het politieke wereldtoneel heeft amper twee jaar geduurd (van 1429-1431) maar was wel voldoende om een plaats in de wereldgeschiedenis te veroveren. We weten veel over haar onder meer door de processtukken en haar gedicteerde brieven, maar toch ontsnapt ze aan ons. De auteur wil in deze biografie de vele en ambigue beelden en opvattingen die haar tijdgenoten over haar hadden onderzoeken. Zij geeft ook een indringend beeld van de maatschappij en leefwereld waaruit Jeanne voortkwam, tegen de achtergrond van de Honderdjarige oorlog die Frankrijk in zijn greep hield.

politiek/oorlog/D'Arc Jeanne/Frankrijk/15^e eeuw/biografie
T/0781

Erlor Mary C., Kowaleski Maryanne (ed.)

Gendering the master narrative: women and power in the middle ages

Ithaca: Cornell University Press, 2003. – 269 p.
ISBN 0-8014-8830-3

Vrouwen en macht is vandaag nog altijd geen vanzelfsprekende combinatie, was dat in de middeleeuwen anders? De auteurs gaan na of en hoe vrouwen macht uitoefenden. Macht wordt door hen niet alleen als politieke macht geïnterpreteerd, maar wordt ook uitgebreid naar de privé-sfeer. Welke invloed konden vrouwen laten gelden in onder meer familienetwerken en andere sociale netwerken. Hierdoor wordt er toch een genuanceerder beeld bekomen van de mogelijkheden die vrouwen hadden om te ageren.

macht/politiek/vrouwbeelden/religieuze gemeenschappen/moeders/
middeleeuwen
FI m/0101

Forhan, Kate Langdon

The political theory of Christine de Pizan

Aldershot: Ashgate, 2002. – 187 p.
ISBN 0-7546-0174-9

Christine de Pizan is vooral gekend als auteur van poëzie en natuurlijk van haar meest bekende werk 'Le livre de la cité des dames'. Zij was echter ook geïnteresseerd in politiek en is de auteur van verschillende politieke traktaten. Als vrouw in een mannenwereld, als Italiaanse aan het Franse hof en als dochter van een ambtenaar, durfde ze het aan theorieën te ontwikkelen over hoe de regerende klasse een goed beleid kon voeren. In dit boek worden haar politieke ideeën besproken en gesitueerd in hun tijd.

De Pisan Christine/politiek/theorieën/Frankrijk/14^e eeuw/15^e eeuw
FII m/0466

Gordon Mary

Jeanne D'Arc

Leuven: Van Halewyck, 2001. – 192 p.
ISBN 90-5018-549-5

Jeanne D'Arc is na zovele eeuwen nog altijd een naam die tot de verbeelding spreekt. Een meisje dat als het ware uit het niets opdoemt, er in slaagt om het Franse leger rond zich te scharen en ten oorlog trekt, verraden wordt en uiteindelijk op de brandstapel sterft. Wie was die jonge vrouw? Wat bezielde haar om te doen wat zij deed? In deze biografische bespiegeling probeert de auteur dichterbij te komen bij het mysterie Jeanne D'Arc.

D'Arc Jeanne/Frankrijk/15e eeuw/biografie
T/653

Pernoud Régine

Vrouwen in de middeleeuwen: haar politieke en sociale betekenis

Baarn: Ambo, 1986. – 224 p.
ISBN 90-263-0717-9

In 'Vrouwen in de middeleeuwen' wordt de evolutie van de macht van de vrouw geschetst vanaf het begin van de middeleeuwen, toen de vrouw zelfstandig haar autonomie moest veroveren. Dan wordt de periode behandeld waarin de vrouw het hoogtepunt van haar macht had bereikt en tenslotte wordt een beeld gegeven van de teloorgang van al haar verworvenheden.

In deze studie laat Régine Pernoud geen enkel aspect van de vrouwelijke activiteiten buiten beschouwing: het beheer van goederen, ambachten en handel, de literatuur en de politiek.

politiek/macht/vrouwengeschiedenis/middeleeuwen
FII m/0420

CULTUUR

Baldewijns Jeannine (e.a.)

Agnes vanden Bossche: een zelfbewuste vrouw en een merkwaardige kunstenares uit het 15de-eeuwse Gent

[Gent]: [Bijlokemuseum], 1996. – 96 p.

Agnes vanden Bossche is één van die 'vergeten' kunstenaressen die terug tot leven worden gewekt om vrouwen hun rechtmatige plaats in de kunstgeschiedenis toe te kennen, maar van wiens oeuvre helaas niets is bewaard. Biografische gegevens over Agnes bestaan er voldoende. Ze was actief in Gent in de 15e eeuw, en werkte onder meer samen met Hugo vander Goes. Ze was gespecialiseerd in de vervaardiging van decoratief textiel zoals vlaggen, maar ook het beschilderen van tuindecoratie, het uittekenen van kalligrafische patronen voor ijzersmeedwerk en het uitwerken van representaties van de stad Gent in processies behoorden tot haar opdracht.

kunstenaressen/Vanden Bossche Agnes/ België/15^e eeuw
GIV2a/0206

De Pisan Christine

Het boek van de stad der vrouwen

Amsterdam: Feministische Uitgeverij Sara, 1984. – 262 p.
ISBN 90-6328-122-6

Het Boek van de Stad der Vrouwen is het eerste boek uit de wereldliteratuur, waarin een vrouw het voor de vrouwen opneemt. Het is in de traditie van die tijd (begin 15^e eeuw) een zinnebeeldig verhaal. Het is het verhaal van de deugden Rede, Recht en Rechtvaardigheid die de schrijfster aansporen een stad te bouwen waar vrouwen veilig kunnen wonen zonder het mikpunt te worden van de spot van mannen, een plek waar hen recht zal worden gedaan en waar ze beschermd zullen zijn tegen valse aantijgingen. In dialoog met deze Deugden weerlegt Christine de Pisan de heersende vooroordelen tegen vrouwen.

vrouwbeelden/discriminatie/middeleeuwen
FI a/0206

Finke Laurie A.

Women's writing in English: medieval England

London: Longman, 1999. – 251 p.
ISBN 0-582-25940-1

De auteur van dit boek vertrekt van de stelling dat vrouwen altijd al actief waren in het culturele domein, zelfs in de middeleeuwen. Zo weigert zij de vrouwelijke auteur in de middeleeuwen als een uitzondering te zien. Zij presenteert hier een aantal vrouwelijke auteurs uit de middeleeuwse Engelse literatuur waaronder Juliana Van Norwich en Margery Kempe. Naast de traditionele literaire genres zoals poëzie, drama en romans besteedt ze ook aandacht aan die genres die meestal van de literaire canon worden uitgesloten zoals: briefwisseling, medische traktaten en de visionaire en godsdienstige geschriften.

literatuur/literaire genres/auteurs/Marie de France/Christine de Pisan/Julian of Norwich/Kempe Margery/Groot-Brittannië/middeleeuwen
GIV2m/0048

Hadewijch

Van liefde en minne

Tielt: Lannoo, 1982. – 374 p.
ISBN 90-209-1002-7

In dit boek worden de strofische gedichten van Hadewijch, de 13^e eeuwse mystica, vertaald van het Middelnederlands van de 13^e eeuw naar het actuele Nederlands. Het gaat niet om een letterlijke vertaling, hiervoor verschilt haar Nederlands teveel van het onze, zowel naar betekenis van de woorden zelf, als in klank en kadans. Tegenover de actuele tekst zijn de Middelnederlandse gedichten weergegeven.

poëzie/Hadewijch/historisch
U/0014

Larrington Carolyne

Women and writing in medieval Europe: a sourcebook

London; New York: Routledge, 1995. – 277 p.
ISBN 0-415-10685-0

Dit boek bevat een unieke collectie geschriften van en over middeleeuwse vrouwen. De teksten zijn literair, geschiedkundig of theologisch van aard en omspannen een periode van 1000 jaar en een gebied van IJsland tot Byzantium. Enkele teksten verschijnen hier voor het eerst in Engelse vertaling.

arbeid/christendom/huwelijk/kunsten/liefde/onderwijs/seksualiteit/

moederschap/middeleeuwen
GIV2m/0031

Perfetti Lisa

Women & laughter in medieval comic literature

Ann Arbor: the University of Michigan Press, 2003.
– 286 p.
ISBN 0-472-11321-6

In de middeleeuwen werd de vrouwenlach geassocieerd met het lichaam en beschouwd als minderwaardig en tegendraads gedrag. In dit boek onderzoekt de auteur de voorstellingen van de vrouwelijke lach in de middeleeuwse humoristische literatuur. De vrouwelijke karakters in die literatuur weerspiegelen hun beperkte positie in een door mannen gedomineerde wereld. Toch meent de auteur dat deze uitingen van de vrouwelijke karakters mogelijk een aanwijzing kunnen zijn hoe vrouwen negatieve uitlatingen over henzelf probeerden te counteren.

literatuur/humor/gender/vrouwbeelden/middeleeuwen
GIV2m/0073

Pernoud Régine

Christine de Pisan

Baarn: de Prom, 1997. – 193
ISBN 90-6801-508-7

Christine de Pisan werd in 1365 geboren als dochter van de astroloog en arts van Karel V. In haar geschriften, in proza en poëzie, aarzelde zij niet op te komen voor de rechten van de vrouw. Zij wordt in die zin dan ook de eerste feministe genoemd. Haar bekendste boek is 'De stad der vrouwen'. Het lot was haar niet gunstig gezind. Op vijftientigjarige leeftijd werd zij weduwe en nam zij de zorg op zich voor drie kinderen, haar moeder en twee minderjarige broers. Aan het hof viel zij in ongenade. Zij kreeg bovendien te maken met de bekrompenheid van de Parijse universitaire wereld, die weigerde te erkennen dat een vrouw toegang zou kunnen hebben tot de wetenschap.

auteurs/De Pisan Christine/Frankrijk/middeleeuwen/biografie
T/0511

Robertson Elizabeth, Rose Christine M. (eds.)

Representing rape in medieval and early modern literature

New York: Palgrave, 2001. – 453 p.

Verkrachting als literair thema is het onderwerp van studie in dit boek. Volgens de auteurs is verkrachting wel een zeer algemeen verspreid thema in de westerse literatuur. Die literaire verbeeldingen geven aan hoe onze cultuur is doordrongen van geweld tegen vrouwen. Aan de hand van onderzoek in de teksten van onder meer Chaucer en Spenser wordt nagegaan wat dit seksueel geweld ons zegt over de man-vrouw relatie in de middeleeuwen. Meer specifiek wat al dit literair geweld vertelt over het vrouwbeeld en status van de vrouw in die periode.

verkrachting/seksueel geweld/literatuur/onderzoek/theorieën/middeleeuwen
FI m/0116

Stuip R.E.V.

Christine de Pizan, een bijzondere vrouw

Hilversum: Verloren, 2004. – 203 p.
ISBN 90-6550-775-2

In deze bundel over Christine de Pizan worden verschillende aspecten van haar schrijverschap, de productie en de ontvangst van haar werken behandeld. Zij slaagde er als eerste vrouw in een bestaan op te bouwen als professioneel auteur, en was daar trots op. Haar kennis van onder andere geschiedenis en mythologie was indrukwekkend en gaf haar een zekere autoriteit, zelfs bij het verwende Franse hofpubliek. Dat ze daarnaast ook een dichteres van formaat was die zich kon meten met haar mannelijke tijdgenoten, werd al tijdens haar leven erkend.

De Pizan Christine/auteurs/Frankrijk/14^e eeuw/15^e eeuw
T/0775

Vos Frits

Als dauw op alsemladeren: het levensverhaal van een Japanse vrouw uit de elfde eeuw

Amsterdam: Meulenhoff, 1988. – 255p.
ISBN 90-290-2449-6

In het elfde-eeuwse Japan speelden vrouwen een overheersende rol in de literatuur. Niet alleen de dichtkunst, maar ook proza staan dan in hoog aanzien. In die periode zijn er ook een groot aantal romans, verzamelingen van korte essays en dagboeken geschreven. Het zijn vooral vrouwen in het bijzonder hofdames die in de genoemde genres de grootste prestaties leveren. De schrijfster waarvan we alleen weten dat ze 'de dochter is van Sugawara no Takasue', heeft haar herinneringen en bespiegelingen op het einde van haar leven geschreven waardoor er enkele hiaten in

haar verhaal opduiken. Haar verhaal geeft een beeld van het dagelijks leven in het toenmalige Japan. In het boek zijn ook een groot aantal gedichten opgenomen.

dagelijks leven/literatuur/Japan/11^e eeuw/egodocument
S/0156

ADEL/VORSTENHUIZEN

Duggan Anne J. (ed.)

Queens and queenship in medieval Europe: proceedings of a conference held at King's College London, April 1995

Woodbridge: The Boydell Press, 2002. – 357 p.
ISBN 0-85115-881-1

Een studie over middeleeuwse koninginnen is omgeven door problemen. In veel bronnen worden ze nauwelijks vermeld, en er is ook nog de bevooroordeelde blik van de veelal mannelijke kroniekschrijver. De centrale vraag is of deze koninginnen en keizerinnen reële macht uitoefenden? Uit de vele voorbeelden in dit boek blijkt dat zij wel degelijk invloed en autoriteit bezatten. Hun rol was niet alleen belangrijk voor het voortbestaan van de dynastie, maar in veel gevallen regeerden zij ook werkelijk. De Byzantijnse keizerinnen Verina, Theodora en Zoë regeerden samen met hun echtgenoten. Melisande, koningin van Jeruzalem in de 12^e eeuw, regeerde meer dan 30 jaar, eerst samen met haar man en na zijn dood samen met haar zoon.

vorstenuizen/macht/vrouwbeelden/middeleeuwen/Europa
FI m/0125

Duby Georges

Edelvrouwen in de twaalfde eeuw

Amsterdam: Bert Bakker, 1997. – 415 p.
ISBN 90-351-1818-9

In 'Edelvrouwen in de twaalfde eeuw' doet de Franse historicus Georges Duby een diepgaand onderzoek naar de positie van de twaalfde-eeuwse vrouw. Aan de hand van uiteenlopend materiaal, waaronder literaire en filosofische teksten, laat Duby niet alleen zien welk beeld er van de vrouw in de twaalfde eeuw bestond, maar ook wat haar actieve rol en haar reële maatschappelijke en economische positie is geweest. Duby beschrijft vooral het leven van adellijke en beroemde vrouwen zoals koningin Eléonora, Héloïse en Isolde. Maar ook vele anonieme jonkvrouwen, minnaressen, echtgenoten, moeders, tovenaressen en mysticae komen in het boek tot leven.

adel/vorstenhuizen/vrouwbeelden/religieuzen/minnaressen/
middeleeuwen/12e eeuw
FII m/0316

Jackson Guida M.

Women rulers throughout the ages: an illustrated guide

Santa Barbara: ABC-CLIO, 1999. – 471 p.
ISBN 1-57607-091-3

In dit geschiedkundig biografisch woordenboek zijn alle gekende regerende koninginnen, keizerinnen, regentessen, eerste ministers en presidenten opgenomen. Naast de alfabetische lijst om op te zoeken is er ook een indeling gemaakt naargelang het land van herkomst. Zo kan je snel opzoeken welke vrouwen er onder meer regeerden in het Byzantijnse rijk of in het Chinese keizerrijk.

vorstenhuizen/regeringsleiders/historisch/internationaal/biografisch
woordenboek
FII m/0410

Komnene Anna

Het verhaal van Alexios

's-Hertogenbosch: Voltaire, 2001. – 614 p.
ISBN 90-5848-027-5

Deze biografie over Keizer Alexios is geschreven door zijn dochter Anna. Zij is een Byzantijnse prinses die de eerste en meest volledige geschiedschrijfster blijkt te zijn van wat wij de Eerste Kruistocht (1095-1099) noemen.

Een vrouw heeft als eerste deze grote schok beschreven die het Westen en het Nabije Oosten zo hevig in beroering bracht; en zij signaleert, al in haar eerste zinnen van haar verhaal, de aanwezigheid van vrouwen. Deze aanwezigheid heeft nauwelijks aandacht gekregen van moderne historici; toch heeft zij een aanzienlijke en vaak essentiële plaats ingenomen.

vorstenhuizen/historici/Middellandse zeegebied/12e eeuw/biografische gegevens
T/0666

Pernoud Régine

De vrouw ten tijde van de Kruistochten

Schoorl: Conserve, 1994. – 331 p.
ISBN 90-5429-036-6

De edelvrouw die haar ridder uitwift als hij naar het Heilige Land vertrekt is in veel gevallen een cliché. Verschillende kroniekschrijvers maken melding van

dames die samen met hun echtgenoot op kruistocht vertrekken, zoals onder meer koningin Margaretha die in de 13e eeuw samen met haar man Lodewijk IV (bijgenaamd de Heilige) vertrekt. Na de eerste kruistocht (1096-1099) wordt het koninkrijk Jeruzalem gesticht. Dit koninkrijk overleeft, vier eeuwen lang in Palestina en op Cyprus, in een zeer vijandige omgeving dankzij de vrouwen, waaronder koningin Melisande. Zij en vele andere vrouwen hebben mee de geschiedenis van deze woelige periode bepaald.

vorstenhuizen/christendom/middeleeuwen
FII m/0276

NASLAGWERKEN/OVERZICHTSWERKEN

Bewley Aisha

Muslim women: a biographical dictionary

London: Ta-Ha Publishers, 2004. – 221 p.
ISBN 1-842000-53-5

De vaak negatieve beeldvorming over de rol van vrouw in de islam is meestal te wijten aan gebrek aan (historische) kennis. De auteur wil met dit biografische woordenboek deze stereotiepe beeldvorming tegengaan. Zij wijst er op dat in onder meer de tijd van de profeet Mohammed vrouwen actief waren in allerlei domeinen van het maatschappelijk leven.

islam/historisch/biografisch woordenboek/naslagwerk
V3/0395

Bleton-Ruget Annie, Pacaut Marcel, Rubellin Michel (dir.)

Regards croisés sur l'oeuvre de Georges Duby: femmes et féodalité

Lyon: Presses Universitaires de Lyon, 2000. – 341 p.
ISBN 2-7297-0668-2

In deze publicatie zijn de belangrijkste bijdragen opgenomen die gepresenteerd werden op een colloquium gewijd aan Georges Duby. Deze Franse mediëvist, overleden in 1996, heeft de laatste jaren van zijn leven gewijd aan het bestuderen van de rol van de vrouw in de geschiedenis. Samen met Michelle Perrot heeft hij het naslagwerk 'histoire des femmes' op de sporen gezet en begeleidt. Hij heeft er mede voor gezorgd dat het onderzoeksdomein 'vrouwengeschiedenis' geherwaardeerd werd.

feodalisme/vrouwengeschiedenis/historici/Duby Georges/middeleeuwen/Frankrijk
P 9/0535

Farmer Sharon, Pasternak Carol B. (eds.)

Gender and difference in the Middle Ages

Minneapolis: University of Minnesota Press, 2003.
– 354 p.
ISBN 0-8166-3894-2

In vier verschillende middeleeuwse culturen: de christelijke, joodse, byzantijnse en islamitische worden de invullingen van het begrip gender en verschil onder de loep genomen. Zo blijkt dat deze invullingen niet star vastlagen, maar varieerden naargelang de tijd en plaats. Ideeën over vrouwelijkheid, mannelijkheid en seksualiteit werden niet alleen verbonden met de biologische sekse maar ook met iemands sociale status en religieuze overtuiging.

seksrollen/gender/seksualiteit/islam/christendom/homoseksualiteit/middeleeuwen
FII m/0484

Green Monica H. (ed.)

The Trotula: a medieval compendium of women's medicine

Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2001. – 301 p.

De Trotula was het meest invloedrijke compendium over vrouwengeneeskunde in het middeleeuwse Europa. Academici hebben het werk heel lang aan de mysterieuze Trotula toegedicht. Zij zou de eerste vrouwelijke hoogleraar in de geneeskunde geweest zijn, die leefde in de 11^e of 12^e eeuw in Salerno, dat toen het centrum voor geneeskunde-onderwijs in Europa was. De auteur meent echter dat het hier om drie teksten gaat en telkens van de hand van een andere auteur. De tweede tekst zou van een vrouwelijke genezer uit Salerno, een zekere Trota, kunnen zijn. De drie teksten geven een zekere synthese van de opvattingen over vrouwengeneeskunde in Zuid-Italië en de nieuwe theoriën en praktijken afkomstig uit de Arabische wereld.

geneeskunde/gynaecologie/lichaamsverzorging/middeleeuwen
Cm/0040

Hambly Gavin R.G. (ed.)

Women in the medieval islamic world: power, patronage, and piety

Basingstoke: MacMillan Press, 1999. – 566 p.
ISBN 0-333-80035-4

Vrouwen lijken wel letterlijk en figuurlijk onzichtbaar in een door mannen gedomineerde islamitische maatschappij. Het aandeel dat vrouwen in het opbouwen

van een maatschappij hebben is niet meteen duidelijk. In de hier opgenomen essays krijgen we een heel ander verhaal, wordt als het ware een tipje van de sluier gelicht. De oosterse islamitische middeleeuwse maatschappij was net als de westerse sterk beïnvloed door de religie. De status van de vrouw varieerde naargelang welk deel van de islamitische wereld in oogen-schouw wordt genomen. Zowel vrouwelijke heersers zoals Sayyida Hurra, koningin van Jemen, als vrouwen uit de Mongoolse steppen komen aan bod.

islam/vrouwbeelden/Azië/middeleeuwen
FII m/0416

Hughes Sarah Shaver

Women in world history: volume 1: readings from prehistory to 1500

New York; London: M.E. Sharpe, 1995. – 251 p.
ISBN 1-56324-311-3

De geschiedenis van het mensdom, omvat zowel deze van mannen als vrouwen is de algemene stelling van de historici. Het is de verdienste van de verschillende vakgroepen vrouwengeschiedenis dat ze deze stelling gecorrigeerd hebben en de vrouwen vanonder het stof van de geschiedenis gehaald hebben. De geschiedenis van de middeleeuwen beperkt zich hier niet tot deze van West-Europa alleen, maar strekt zich ook uit over de hele wereld: vrouwen in het middeleeuwse Midden-Oosten, China, Japan en Afrika krijgen hier een stem en ook wel hun rechmatige plaats in de geschiedenis.

Afrika/Amerika/Midden-Oosten/middeleeuwen
FII m/0295

Klapisch-Zuber Christiane (dir.), Perrot Michelle, Duby Georges

Histoire des femmes en occident: 2: le Moyen Age

[s.l.]: Plon, 1991. – 567 p.

'Histoire des femmes en occident' is het tweede deel in een vijfdelige reeks naslagwerken die onder de leiding van de Franse mediëvist George Duby tot stand zijn gekomen. De naslagwerken beperken zich tot de geschiedenis van vrouwen in het westen die geografische en cultureel tot de invloedssfeer van het Christendom behoren. Dit tweede deel gaat helemaal over de plaats van de vrouw in de middeleeuwen.

Katholicisme/vrouwbeelden/vrouwengeschiedenis/middeleeuwen
FII m/0212

Levin Carole (e.a.)

Extraordinary women of the medieval and renaissance world: a biographical dictionary

Westport: Greenwood Press, 2000. – 327 p.
ISBN 0-313-30659-1

De geschiedenis wordt niet enkel door mannen gemaakt, maar ook door vrouwen. Het zijn vooral vrouwelijke historici geweest die de laatste decennia onderzoek hebben gedaan naar hun aandeel in de loop van de geschiedenis. Dit biografisch woordenboek is een neerslag van hun onderzoek. Vrouwen zoals Elizabeth I, Jeanne D' Arc, Hildegard van Bingen en Christine de Pizan zijn ondertussen genoegzaam bekend. De samenstellers van dit boek zijn op zoek gegaan naar minder bekende, maar toch buitengewone vrouwen. Sommige van deze vrouwen waren in hun tijd heel bekend en gewaardeerd, maar heeft de sluier van de tijd hun bijna onzichtbaar gemaakt. De zeventig korte biografieën laten vrouwen zien die zich niet schikten naar de gangbare ideologie dat vrouwen 'kuis, zwijgzaam en gehoorzaam' hoorden te zijn.

middeleeuwen/renaissance/biografisch woordenboek
V3/0300

Ranft Patricia

Women in Western intellectual culture, 600-1500

Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2002. – 279 p.
ISBN 1-40396-139-5

De westerse intellectuele traditie en cultuur is lang beschouwd als een exclusief mannelijk bastion. De meeste historici gingen ervan uit dat vrouwen weinig bijdroegen aan het intellectuele discours. De weinige vrouwen die bekend waren, werden dan ook als uitzonderingen gezien. Patricia Ranft weerlegt dit denkbeeld en meent dat het 'vergeten' van vrouwen grotendeels te wijten was aan het niet beschikbaar zijn (nog niet vertaald) van teksten van vrouwen. Het is vooral in de laatste decennia van de twintigste eeuw dat onderzoek en vertaling een rijkdom aan teksten laat zien. Vrouwen namen gedurende de hele middeleeuwen actief deel aan het intellectuele debat in hun tijd, zoals de teksten in dit boek getuigen.

geleerde vrouwen/cultuur/mystiek/theologie/filosofie/middeleeuwen/naslagwerk
FI m/0099

Schulenburg Jane T.

Forgetful of their sex: female sanctity and society, ca. 500-1100

Chicago: The University of Chicago Press, 1998.
– 587 p.
ISBN 0-226-74053-6

In dit boek wordt het proces van heiligverklaring onder de loep genomen. In de eeuwen waarover het hier gaat, namelijk van de 6e tot de 11e eeuw, was de heiligverklaring redelijk eenvoudig. De heiligen waren meestal plaatselijke en populaire personen. Eén op de drie heiligen was in die periode een vrouw. Vrouwen werden aangemoedigd om kloosters te stichten en centra voor onderwijs op te richten. Vele van deze sterke charismatische vrouwen kregen de status van heilige. Vrouwen waren in die periode zichtbaar aanwezig in het religieuze leven. In latere eeuwen probeerden de kerk en het wereldlijk gezag de rol van de vrouw in te perken en hen uit publieke rollen te verwijderen. Met de scheiding tussen het privé- en openbaar domein werd de vrouw een actieve rol in kerk en maatschappij ontzegd. De heiligverklaring werd aan zeer strikte regels gebonden ten nadele van vrouwen. Ondanks de stelling van de kerk dat iedereen man of vrouw, rijk of arm heilig kon worden, spreken de cijfers boekdelen: 15 percent van de heiligen was vrouw tegenover 85 percent man.

vrouwbeelden/heiligen/privé-openbaar debat/kerk/middeleeuwen
FII m/0365

Van Eijl Corrie (red.) (e.a.)

Het zaad der middeleeuwen: jaarboek voor vrouwengeschiedenis 16

Amsterdam: Stichting beheer IISG, 1996. – 191 p.
ISBN 90-6861-117-8

Dit zestiende Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis bundelt een aantal teksten over de middeleeuwen, waarin de traditionele visie op het beeld en de rol van de vrouw tijdens deze periode op verschillende manieren aan de kaak wordt gesteld. Het boek bevat artikelen over: gender en macht in de historiografie van de middeleeuwen; de invloed van Johanna van Valois, gravin van Holland, Zeeland en Henegouwen; de betekenis van de heilige Barbara van Nicomedia voor de birgittinessen in de vijftiende eeuw; het vrouwbeeld in de Middel nederlandse roman Ferguut; de betekenis van travestie in de middeleeuwen; de zusterboeken van de beweging van de Moderne Devotie.

gender/heiligen/religieuze gemeenschappen/religieuze vrouwenbeweging/vrouwbeelden/middeleeuwen
FII m/0315

Waithe Mary Ellen

A history of women philosophers: volume 2: medieval, renaissance and enlightenment women philosophers A.D. 500- 1600

Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1989.
– 349 p.
ISBN 90-247-3572-6

In dit naslagwerk wordt het filosofisch gedachtegoed van vrouwen uit (onder meer) de middeleeuwen belicht. Net als hun mannelijke tegenhangers komen in hun geschriften morele, politieke, wetenschappelijke en religieuze denkbeelden aan bod. Buiten Teresa van Avila en Heloise waren de andere vrouwen die hier besproken worden, niet gekend als filosofen. Zo maken we o.a. kennis met de ethiek van Catherine van Siena, de wetenschapsfilosofie van Oliva Sabuco de Nantes Barrera, de metafysica van Hildegard van Bingen, de Shinto ethiek van Murasaki Shikibu. Een aantal hoofdstukken zijn gewijd aan mystica zoals Beatrijs van Nazareth, Mechtild van Maagdeburg en Hadewijch.

filosofie/ethiek/theologie/mystiek/middeleeuwen/naslagwerk
FII h/0119
